

„Meg akartam vallani ezt a várost”

Márciusban töltötte be 75. életévét Ágh István, aki könyvbemutatóval ünnepelte a kerek évfordulót. A Kossuth-díjas költőt új esszékötetéről, a *Szavak honvágyáról* kérdeztem, ennek kapcsán pedig sok minden szóba került: a közélet és költészet viszonya, Budapest és a vidék emlékezete, a forradalom – sőt, a slam poetry megítélése is. Születésnapja alkalmából a Petőfi Irodalmi Múzeumban (PIM) köszöntötték, az ünnepség után egy nappal pedig megkapta a 2012. évi Péterfi-díjat.

Meglepetésként érte ez a születésnap ajándéknak is beillő elismerés?

Nagyon meglepett. Csak annyit tudtam, hogy várnak az Írószövetség választmányi ülésére, ahol koccintani szeretnének velem. Szóval, hirtelen zúdult rám ez a dicsőség.

A PIM igazgatója E. Csorba Csilla úgy méltatta önt, mint a múzeumi kánon részét, az ott vezetett irodalomtörténeti nyilvántartás alfáját, akinek neve mindig először kerül a kutatók elé.

Ezt most hallottam így megfogalmazva, bár a Digitális Irodalmi Akadémia szerzői betűrendjében az első vagyok. A kedves köszöntés része volt e megjegyzés.

Az ünnepségen Fekete György, a Magyar Művészeti Akadémia elnöke is köszöntötte. Fekete elmondása szerint az lehet akadémiai tag, aki megfelel a három kritériumnak: teljes életművel rendelkezik, érdeklődik a közügyek iránt és nemzeti elkötelezettséggel bír.

Ön mit gondol erről a követelményrendszerrel?

Kissé leegyszerűsített, bár pontos összefoglalása ez így az akadémiai tagság feltételeinek. A felsoroltak közül a nemzeti elkötelezettséget szokták a leginkább kifogásolni, én viszont úgy gondolom, magyar érzelműnek lenni nem szűgyen. S tagja lehet lenni az egész világ magyar művészeire nyitott magyar akadémiának.

Fokmérő a nemzeti elkötelezettség, önmagában is értékessé tehet egy művet, megnyilvánulást? Akár értékesebbé is, mint egy elkötelezettség nélkül született alkotást?

Itt megint az esztétikát keverik össze a politikával, a politikai haszon-

nal. A mű önmagában való teremtmény, a szerző hatni akar vele, elsősorban az érzelmekre, s az érzelmeken keresztül a szellemre is természetesen. Az elkötelezettség nagyon rossz emlékű szó, a pártosat, a kötelezőt juttatja eszembe fiatalságom idejéből. A művész szabja meg magának, mire van elhivatottsága, de mégis a kor és az idő méri meg őt. Egyébként, talán nem is tudnék említeni olyan nagy magyar író, akinek nincs köze a hazájához, nem vállalja valamilyen formában nemzetét. Most olvasom például Füst Milán több mint ezer oldalra rúgó levelezését: itt a barátainak írt személyes üzenetekben is valamiképpen érezteti a nemzetéhez fűződő viszonyát. A magyarságtudatnak sokféle formája van – József Attila „Édes hazám, fogadj szívedbe” – könyörgésétől Petőfi büszkeségéig – de alapvetően olyan természetes dolog, mint az étkezés, mint ez a lakás [körbemutat] vagy a levegő. Nem csinálok belőle reklámot, csak ne bántsák, mert akkor az én otthonomat veszélyeztetik.

Az utóbbi egy-két évben egyre több fiatal költő foglalkozik közéleti ügyekkel. Ha már József Attilát említette, ilyen az *Édes hazám című* antológia is, ami a politikai témájú költészet hagyományát is újraéleszti, vagy inkább újraértelmezi. Hogyan látja az irodalom és közélet viszonyát?

Nem politikai módon kellene reflektálni a közélet eseményeire, de a beleszólás joga adott, amit természetesen érvényesíteni kell. Megtette ezt már Balassi Bálint és Janus Pannonius is, verseikben és verseikkel véleményt formáltak, és ez hagyomány, és szerves része költészetüknek. Steril politikai költészet ugyanakkor szerintem sosem volt, csak elvárták, erőltették. Ezt mindig a regnáló hatalom szerette volna szolgálatába állítani – kirívó példa erre a szocialista realizmus diktatúrája a Rákosi-rendszerben. Most az ellenzéki hangok az erősebbek, így működik ez a politikai élet 1990-es kettészakadása óta, amikor az irodalom is a jobb és baloldal őrlésébe került.

A PIM rendezvényén mutatták be új könyvét, a *Szavak honvágyát* is. Mennyire tekinti az életmű szerves részének ezt a kötetet – hogyan kapcsolódik az előzményekhez, például a 2005-ös *Megtalált időből* verseihez?

Természetesen a *Szavak honvágya* is szerves része az életmemnek, annál is inkább, mert ez már a hatodik esszékötetem – az elsőt '73-ban írtam, gyakorlott esszéistának mondhatom magam. Az új könyv prózakötet, tehát a kapcsolat csak közvetett az említett könyv verseivel, de mégis fennáll: öt év rádiójegyzetei szerepelnek a *Szavak honvágyában*, s ezek tömörségüknél fogva versszerűek – minden írást négyperces időtartamba kellett sűrítmem, s igaziból lehetne is belőlük verseket formálni.

Idéznék öntől egy verssort „Éltem már annyit, hogy semmit se kívánjak”. Nevezhetjük ezt a megtalált, személyes idő lényegének?

ÁGH ISTVÁN · FOTÓ: MMA

Amikor írtam, nem éppen erre gondoltam. Úgy harminc évvel ezelőtt, egy autóbaleset során a karomat törtem, és hosszú ideig tartott a gyógyulás – ez a hangulat határozta meg az említett verssort is. Már akkor is éltem annyit, hogy elégedett legyek vele, ugyanakkor ez egy érdekes életkorszak: ilyenkor fordulunk át a halhatatlanság képzeteiből a halandóság képzeteibe, hogy Dantét idézzem, az ember életútjának felén. Romlik a fog, a test... Mégis kitartunk valamiképpen.

Születésnapján Gróh Gáspár is méltatta, aki úgy fogalmazott, Ágh István verseiből hiányzik a visszavágyódás. A Szavak honvágyában azonban olyan erős vágyakozást, múlthoz való kötődést érzek, ami képes újrateherelni a megélt világot. Kinek van igazza?

Mindkettejüknek. Igaz, hogy innen, erről a helyről vágyakozom oda, ahol megszülettem, három-négy nap után viszont már nem szeretek ott lenni, s ez szerintem teljesen érthető, hiszen minden ideköt Budapesthez. Felsőiskázra nem visszavágyom – az életem olyan szakaszának tekintem, ami örök tanulságot és forrást jelent számomra, amihez hűséges maradok – a tájhoz, a temetőkhöz és a vidéki élet nyomorúságához, amiért mindig részvétet érzek. Az igazi otthonom azonban a főváros.

A kötet első esszében, a Budapest költeményben mintha mozdulatlan maradna az elbeszélő a megidézett képek, emlékek forgatá-

gában. Mi mozog és mi statikus ebben a szövegvilágban?

Nem vagyok mozdulatlan, hiszen a szövegben bejárom Kőbányát és a budai Várat is. Játszom az idővel is, ez sem statikus, pörgetem, a jelen és múlt különböző részeit összeillesztve. Ami fontos: újra meg akartam vallani ezt a várost, ahol már 57 éve élek. Sokszor írtam így már róla a *Virágárok* című kötetemben, az *Enyémmé lakott elhagyott városrészem* című esszé igazán a fővárosi mozgásomról szól: Ménesi út, Bartók Béla út, Margit körút, Keleti Károly utca, Baba utca, Üllői út, Máriaremete, Zugló, Budafoki út! Csak a vidéki származékok lakhatták ennyire magukévá Budapestet.

Hogyan lehet megvallani a várost? Amikor a budai hajléktalanokról, a balkáni vendégmunkásokról szóló esszéjét olvastam, csak az írás végén jöttem rá, hogy nem a jelenről, hanem egy 1990-es életképről szól. Ennyire nem változott itt semmi az elmúlt 23 év alatt?

Mikor a demokrácia kezdett felsejleni, egyszer csak láthatóvá váltak a szerencsétlenek, a Kádár-éra negyedosztályú kocsmáinak törzsvendégei. Szembeötlő volt – ahogy ma is feltűnő – ez a leromlott, lúzer tömeg, hiszen addig munkásszállások rejtették, mindenképpen dolgozniuk kellett, hogy a rendőr ne vigye el őket. A másik erős váltás a Balkán, Jugoszlávia pezsgése, széthullása, kiáradása volt: az akkori kedvenc presszómban, a Bartók Béla úton is megjelentek a makedón, albán vendégmunkások, dobálták a pénzt a félkarú rab-

lókba, majd fél év múlva tovább álltak, mint a költöző madarak. Ők elmentek, de az emberi nyomorúság megválthatatlan, csak enyhíthető.

A forradalom a kötet sarokkövének tűnik, többször visszatér hozzá. Miért fontos ez ennyire, és mit üzen Ön szerint ötvenhat 2013-nak?

A forradalmat ma sem értik, érzik a magyar tömegek igazán, emléke hiányzik a történelmi tudatból, mert elhallgattatták. Gyerekeim – a hatvanas-hetvenes évek korszak szülőttei – még ellenforradalomról tanultak, de szerencsére én el tudtam nekik magyarázni, mi történt valójában, és ehhez komoly bizonyítékul szolgált a lábamban lévő szilánk. Nem úgy beszélünk erről otthon, mint a pedagógusok, mégis benne volt a levegőben, és meghatározó élménnyé vált a lányaim életében is. Tudták, hogy hova tartoznak. Fontos emlékeztetni arra is, hogy az az éra máig nem lett lezárva, a '90-es nagy alku következtében öröksége átkerült a jelenbe, és összekeveredtek a dolgok. Példa erre az a miniszterelnök is, aki a múlt rendszer kádereként adta át a Nagy Imre érdem plakettet, vagy a másik, aki letérdelt az '56-osok emlékműve előtt, miután lovas rendőrök gázoltak az emberekbe.

Milyen volt a hatalom és művészet viszonya akkor, és milyen most?

A hatalom, a zsarnokság úgy volt bennünk és körülöttünk, ahogy Illyés megírta. Én még fiatal, s valamiképp deviáns is voltam, hogy a hatalom képviselőihez közelebb ne kerüljek. De ismertem tekintetüket és hangjukat, a magyarul hangzó érthetetlen beszédet. Egyszer Aczél György kezelt fogott velem a bemutatkozás alkalmával a Könyvhéten, nem jutott eszembe, hogy dedikáljam a könyvemet neki. Volt egy afférom Marjai József belgrádi nagykövettel, a későbbi külügyminiszter-helyettessel és miniszterelnök-helyettessel. Ösztöndíjas voltam Jugoszláviában, s belekeveredtem abba a vitába, melyet a magyar küldöttség tagjai Nagy László, Pilinszky János és a nagykövet meg Darvas József írószövetségi elnök folytattak egymással.

Néha a hatalmasok, a hatalom közelébe kerültem, de nem szerettem a közelségét – rám tört a rossz érzés bizonyos pártideológusok körében. Most sem veszek részt semmilyen politikai jellegű csapatban, hiszen az ember nem csak írással őrzi meg függetlenségét, hanem a világban elfoglalt, betöltött helyével is. Nem mindegy, hogy valaki pártközpontok vagy inkább a templom felé veszi-e az útját. A kérdést azzal válaszolhatnám meg pontosabban, hogy a hatalom és a művészet nem fér össze, ritka az a helyzet, ami Augustus császár és Horatius között volt, de ne feledkezzünk meg a száműzött Ovidiusról sem. Ez a hatalom azonban mégis csak a nép által szabadon választott parlament és kormány. Furcsa, de a Rákosi–Révai kurzus után Aczél már szinte a megtestesült alkotószabadság, legalábbis a támogatottak körében vagy még a tiltottból a túrtté emelkedettek körében is. Ahhoz képest nem is szólhatnánk semmi rosszat a máról, úgymond, demokrácia van. Ma mintha fordított lenne a helyzet, a művészek szeretnék a hatalom segítségével érvényesülni, úgy

Furcsa, de a Rákosi–Révai kurzus után Aczél már szinte a megtestesült alkotószabadság, legalábbis a támogatottak körében vagy még a tiltottból a túrtté emelkedettek körében is. Ahhoz képest nem is szólhatnánk semmi rosszat a máról, úgymond, demokrácia van. Ma mintha fordított lenne a helyzet, a művészek szeretnék a hatalom segítségével érvényesülni, úgy vágnak erre vagy arra a kormányra. Én az ország javán munkálkodó hatalmat szeretnék támogatni, mint szavazó polgár. Az írói létem pedig jó közérzetre vágyik.

vágnak erre vagy arra a kormányra. Én az ország javán munkálkodó hatalmat szeretnék támogatni mint szavazó polgár. Az írói létem pedig jó közérzetre vágyik.

Az irodalmi szövegeken túl – otthonra talál a jelen köznapi nyelvében is?

Otthon vagyok ebben is, bár a média szóhasználatát nem bírom – olyan mérgeket rejt, ami a nyelv elgyöngyítését okozza. Ugyanakkor tudom azt is, hogy a nyelv mindig változik, és kiforrja magát, ledobja az idegesítő és felesleges újdonságokat. Ilyen az értelmetlen „kérdéskör” például; biztos vagyok benne, hogy hamarosan újra csak kérdés lesz belőle.

Miért tartja fontosnak a tájnyelvi kifejezések átöröklését? Sok olyan szó van, aminek a jelentését sem ismerjük, mert nincs rá szükség.

A nagyobb szókinccs több lehetőséget, nagyobb mozgásteret is jelent. De itt van például a *kommunikál* szó, ami legalább tíz magyar szinonimát fed le, el is veszi a nyelv árnyaltságát, azt a kifejezőképességet, ami a gondolkodást teszi láthatóvá. Ha nem tudjuk pontosan kifejezni, hogy mire gondolunk, az már nem is gondolat. Persze, a használaton kívüli eszközök nevei is elévülnek, ha azt írom le, hogy a „szekér fürgetője megnyikordult”, senki sem tudja majd, mire gondolok.

Én sem tudom. Mi a fürgető?

A szekér első tengelye és a felső része közötti mozgatható alkatrész, amely a fordulásnál a szekeret a megfelelő irányba segíti. Milyen pontos a neve, fűrgévé segíti a mozgást! Ezt ma már nem lehet magyarázat nélkül hagyni. Szegény Arany János, ő volt a leggazdagabb nyelvű költőnk, s ez a hátránya is, hogy szótár kell a Toldi megértéséhez. Petőfi egyszerűbb, nála erre nincs szükség.

A költészet nyelvét alakítják a kortársak is: a közelmúltban egy új irodalmi határműfaj jelent meg, a slam poetry – részben költészet, részben szónoklat, átmenet a vers és dalszöveg között, és egyre népszerűbbé válik. Mi erről a véleménye?

A munkásmozgalom történetében voltak szavalókórusok, Kassákék is foglalkoztak szóköltészettel. Balaskó Jenő verseit egy időben csak a költő előadásában ismerték. S micsoda nagy közönsége volt Majakovszkijnak, Dylan Thomasnak, Jevtusenónak! Nincs ezzel probléma, legyen friss a szöveg, nem csak magányt kívánhat meg a vers olvasása. A minőség viszont kérdéses: a legrosszabb verseket is jól elő lehet adni, a legócskább dalszöveget is felemelheti a zene és a ritmus, és aztán ez jut el a szélesebb hallgatósághoz. Rilke nagy költészetét nem lehetne ilyen tömegek előtt érvényesíteni.

Bár a Szavak honvágya még egészen friss, mégis érdekelne – milyen témával foglalkozik most, mikor jelenhet meg újabb könyve?

Mostanában összegyűjtött verseim kiadásán dolgoztam. Ezen a címen is jelennek meg két kötetben a Könyvhéten, és lesz közöttük egy egész újkötetre való, ezer sornál több új munka is.